

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان :

مبانی فقهی اطاعت از قانون

استاد راهنما :

دکتر مجید وزیری

استاد مشاور :

دکتر جمشید معصومی

پژوهشگر :

طاهره دژدوست

تابستان ۱۳۹۰

بسمه تعالی

چکیده:

مقدمه:

فصل اوّل: کلیات

بخش اول : طرح تحقیق..... ۲

۱-۱- بیان مسئله ۲

۱-۲- هدف تحقیق..... ۳

۱-۳- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن..... ۳

۱-۴- سوالات تحقیق..... ۴

۱-۵- فرضیه های تحقیق..... ۵

۱-۶- روش و قلمرو تحقیق..... ۵

۱-۷- پیشینه ی تحقیق..... ۶

بخش دوم: بررسی مفهوم واژه ها..... ۶

۱-۲-۱- بررسی مفهوم واژه ی اطاعت..... ۶

۱-۲-۲- اطاعت در لغت..... ۶

۱-۲-۳- اطاعت در اصول فقه..... ۶

۱-۳-۲-۱- اطاعت حقیقی..... ۶

۱-۳-۲-۲- اطاعت حکمی..... ۷

- ۷-۲-۱ - بررسی مفهوم قانون..... ۷
- ۷-۲-۱-۱ - قانون در لغت ۷
- ۸-۲-۱ - قانون در اصطلاح حقوق ۸
- ۸-۲-۱-۵ - قانون اساسی..... ۸
- ۹-۲-۱ - پیدایش قانون اساسی در ایران ۹
- ۱۰-۲-۱ - انواع قوانین..... ۱۰

بخش سوم: پیشینه ی قانون و قانونگذاری

- ۱۱-۳-۱ - پیشینه ی قانونگرایی بشر..... ۱۱
- ۱۲-۳-۱ - حقوق و قوانین در یونان باستان..... ۱۲
- ۱۳-۳-۱ - پیشینه ی قانونگذاری الهی ۱۳
- ۱۳-۳-۱-۱ - قبل از اسلام ۱۳
- ۱۳-۳-۱-۲ - اولین قانون اساسی اسلام..... ۱۳
- ۱۴-۳-۱ - قراردادهای اجتماعی روسو..... ۱۴
- بخش چهارم : فواید قانونگذاری از دیدگاه قرآن و حدیث..... ۱۶
- ۱۶-۴-۱ - ضمانت حیات و بقای جامعه ۱۶
- ۱۸-۴-۱ - توسعه و ترقی جامعه در صحنه های مختلف..... ۱۸
- ۱۹-۴-۱ - سعادت و بهروزی ۱۹
- ۱۹-۴-۱ - از بین رفتن اختلافات طبقاتی و تأمین عدالت اجتماعی ۱۹

- بخش پنجم : ماهیت قانون ۲۰
- ۱-۵-۱ قوانین تکوینی ۲۱
- ۱-۵-۲ قوانین تشریحی ۲۱
- ۱-۵-۳ - تفاوت قوانین الهی و بشری ۲۲
- ۱-۵-۴- قانون گذار واقعی خداست ۲۲
- ۱-۵-۵ شرایط قانونگذار واقعی ۲۳
- ۱-۵-۵-۱- احاطه بر عموم انسان ها ۲۲
- ۱-۵-۵-۲- قانونگذار باید منافع ومصالح شخصی را در نظر نگیرد ۲۴
- ۱-۵-۵-۳- سخن متسکیو در مورد قانون گذار واقع ..... ی ۲۴
- ۱-۵-۶ ویژگیهای مهم قوانین الهی ۲۵
- ۱-۵-۶-۱- پیوند قوانین الهی با اخلاق ۲۵
- ۱-۵-۶-۲- انطباق آن با فطرت انسان ۲۶
- ۱-۵-۷- برآیند های حاکمیت قانون ۲۸
- ۱-۵-۷-۱- نظم ۲۸
- ۱-۵-۷-۲- عدل ۳۰
- ۱-۵-۸- اطاعت از قانون به چه معناست؟ ۳۳ ..... ۳۰
- ۱-۵-۹- فرهنگ اطاعت از قانون در اندیشه های قرانی امام خمینی (ره) ۳۵
- ۱-۵-۹-۱- قران بهترین کتاب قانون ۳۷

- ۳۷ ..... امام خمینی و قانونگرایی ۲-۹-۵-۱
- ۳۸ ..... اهتمام به اجرای قانون ۳-۹-۵-۱
- ۳۹ ..... برابری در قبال قانون ۴-۹-۵-۱
- ۴۰ ..... دیدگاه فقها ۱۰-۵-۱

فصل دوم: منابع فقهی اطاعت از قانون

بخش اول: اطاعت از قانون در قرآن کریم

- ۴۳ (..... ص) آیات تبعیت از پیامبر (ص) ۱-۱-۲
- ۴۴ ..... آیه اطاعت از دیدگاه تفسیر المیزان ۲-۱-۲
- ۴۸ ..... آیه اطاعت از دیدگاه تفسیر مجمع البیان ۳-۱-۲
- ۴۹ ..... آیه اطاعت از دیدگاه تفسیر الطیب البیان ۴-۱-۲
- ۵۰ ..... منظور از اوامر در آیه ی در میان مفسران از دیدگاه تفسیر نمونه ۵-۱-۲
- ۵۱ ..... شیوه های مختلف بررسی قانونمندی جامعه از دیدگاه قران ۶-۱-۲
- ۵۲ ..... سنه الله ۱-۶-۱-۲
- ۵۲ ..... پدیده های اجتماعی ، مصداقی از ((کلمه الله)) ۲-۶-۱-۲
- ۵۳ ..... آیات سیر و نظر ۳-۶-۱-۲
- ۵۳ ..... آیات عبرت ۴-۶-۱-۲
- ۵۴ ..... آیات ذکری تذکره ۵-۶-۱-۲
- ۵۵ ..... آیات تعقل و تأمل ۶-۶-۱-۲
- ۵۵ ..... آیات عذاب و عقوبت ۷-۶-۱-۲

- ۵۵ ..... ۲-۱-۶-۸-آیات مثل
- ۵۶ ..... بخش دوم: قانونگرایی در سیره ی عملی پیامبر (ص)
- ۵۷ ..... ۲-۲-۱- پیمان حلف الفضول
- ۵۷ ..... ۲-۲-۲- قانون مندی زمامدار
- ۵۹ ..... ۲-۲-۳- وفای به عهد و بیان در سیره ی عملی پیامبر (ص)
- ۵۹ ..... ۲-۲-۴- قانون مندی در تقسیم غنائم جنگی
- ۶۰ ..... ۲-۲-۵- احادیث نبوی در وفای به عهد و پیمان
- ۶۰ ..... ۲-۲-۶- توجه پیامبر (ص) به فرمانداران به رعایت قانون
- ۶۱ ..... ۲-۲-۷- گفتار نبوی در عدالت و قانونمداری
- ۶۲ ..... ۲-۲-۸- سفارشهای قانون مندانه ی پیامبر (ص) در حجه الوداع
- ۶۳ ..... ۲-۲-۹- علی (ع) و اطاعت از قانون
- ۶۳ ..... ۲-۲-۹-۱- عدالت در حکومت علوی
- ۶۴ ..... ۲-۲-۹-۲- قاطعیت امام علی (ع) در اجرای قوانین و احکام الهی
- ۶۵ ..... ۲-۲-۹-۳- سخنان کوتاه علی (ع) در باب وفای به عهد و احترام به قوانین
- ۶۵ ..... ۲-۲-۹-۴- آخرین سخنان قانون مند امام علی (ع) در بستر مرگ
- ۶۶ ..... ۲-۲-۱۰- ائمه (ع) و اطاعت از قانون
- ۶۶ ..... ۲-۲-۱۱- اطاعت در کلام معصومین
- ۶۷ ..... بخش سوم: استناد به قاعده ی الحاکم ولی الممتنع
- ۶۹ ..... ۲-۳-۱- بررسی واژگان قاعده

۶۹ ..... ۲-۳-۱-۱- واژه ی حاکم

۶۹ ..... ۲-۳-۱-۲- واژه ی ولی

۷۰ ..... ۲-۳-۱-۳- واژه ی ممتنع

۷۱ ..... ۲-۳-۲- مفهوم کلی قاعده و شرایط اجرای آن

فصل سوم: مبانی فقهی اطاعت از قانون

۷۳ ..... بخش اول: امنیت

۷۵ ..... ۳-۱-۱- مفهوم امنیت

۷۵ ..... ۳-۱-۲- اهمیت امنیت از منظر دین

۷۷ ..... ۳-۱-۳- اهمیت امنیت از منظر عقل

۷۷ ..... ۳-۱-۴- قاعده ملازمه بین حکم عقل و شرع

۷۸ ..... ۳-۱-۵- دیدگاه آیت الله محمد حسین نائینی (ره)

۸۰ ..... ۳-۱-۶- جامع نگری امام خمینی (ره) در باب امنیت

۸۳ ..... بخش دوم: مصلحت

۸۴ ..... ۳-۲-۱- مفهوم شناسی مصلحت

۸۶ ..... ۳-۲-۲- تبعیت احکام از مصالح و مفسد

۸۹ ..... ۳-۲-۳- ویژگی تبعیت احکام از مصالح و مفسد

- ۹۱ ..... ۳-۲-۴- مصلحت در سیره ی معصومین (ع).
- ۹۲ ..... ۳-۲-۵- نقش مصلحت و مفسده در استنباط احکام شرعی.
- ۹۴ ..... ۳-۲-۶- مفهوم شناسی حکم حکومتی.
- ۹۶ ..... ۳-۲-۷- تفاوت حکم حکومتی با حکم شرعی.
- ۹۷ ..... ۳-۲-۸- نقش مصلحت در احکام حکومتی.
- ۱۰۰ ..... ۳-۲-۹- فرق احکام اولیه، ثانویه و احکام حکومتی.
- ۱۰۲ ..... ۳-۲-۱۰- اهل سنت و مصالح مرسله.
- ۱۰۶ ..... بخش سوم: ضرورت حکومت.
- ۱۰۷ ..... ۳-۳-۱- مهمترین ادله ضرورت حکومت در اسلام.
- ۱۰۷ ..... ۳-۳-۱-۱- ضرورت ساز مان و نهاد اجرایی (دلیل عقلی).
- ۱۰۹ ..... ۳-۳-۱-۲- ماهیت قوانین اسلام.
- ۱۱۰ ..... ۳-۳-۱-۳- سیره عملی پیشوایان دینی.
- ۱۱۱ ..... ۳-۳-۱-۴- آیات قرآن کریم.
- ۱۱۵ ..... ۳-۳-۱-۵- روایات ائمه معصومین (ص).
- ۱۱۷ ..... ۳-۳-۱-۶- حکومت و پاسداری از دین.
- ۱۱۹ ..... ۳-۳-۱-۷- حکومت و تحقق آرمانهای اسلامی.
- ۱۲۱ ..... ۳-۳-۲- ضرورت تشکیل دولت اسلامی در اندیشه پیامبر(ص).
- ۱۲۴ ..... ۳-۳-۱-۱- تشکیل امت اسلامی.
- ۱۲۴ ..... ۳-۳-۲-۲- تاسیس دولت اسلامی.

- ۱۲۶ ..... ۳-۳-۳- تبیین مشروعیت حکومت ولایی
- ۱۲۷ ..... ۴-۳-۳- نمونه هایی از تعاریف مشروعیت
- ۱۲۸ ..... ۵-۳-۳- مشروعیت در اندیشه ی سیاسی اسلام
- ۱۲۹ ..... ۶-۳-۳- تعاریف ارائه شده از ولایت
- ۱۲۹ ..... ۱-۶-۳-۳- مفهوم ولایت
- ۱۲۹ ..... ۲-۶-۳-۳- ولایت در عرفان
- ۱۳۰ ..... ۳-۶-۳-۳- ولایت خداوند
- ۱۳۱ ..... ۴-۶-۳-۳- ولایت نبوی
- ۱۳۱ ..... ۵-۶-۳-۳- ولایت مومنان
- ۱۳۱ ..... ۷-۳-۳- ولایت ائمه ی اطهار(ع)
- ۱۳۲ ..... ۷-۳-۳- مشروعیت حکومت فقیه
- ۱۳۳ ..... ۸-۳-۳- ولایت سیاسی فقیهان در عصر غیبت
- ۱۳۴ ..... ۹-۳-۳- پیشینه ی مسند حکومت و ولایت غیر معصومین
- ۱۳۵ ..... ۱۰-۳-۳- دلایل و مبانی ولایت فقیه
- ۱۳۶ ..... ۱-۱۰-۳-۳- دلایل عقلی
- ۱۳۸ ..... ۲-۱۰-۳-۳- دلایل نقلی
- ۱۴۲ ..... ۱۱-۳-۳- دیدگاه امام خمینی (ره) درمورد ولایت فقیه
- ۱۴۳ ..... ۱-۱۱-۳-۳- دلایل ولایت فقیه در کلام امام خمینی (ره)

- ۱۴۳ ..... ۳-۳-۱۱-۲-مستمر بودن قوانین و احکام الهی
- ۱۴۴ ..... ۳-۳-۱۱-۳-امور حسبیه
- ۱۴۵ ..... ۳-۳-۱۲-وظایف حکومت اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)
- ۱۴۵ ..... ۳-۳-۱۳-دیدگاه آیت الله مطهری (ره)
- ۱۴۸ ..... ۳-۳-۱۴-دیدگاه آیت الله مکارم شیرازی
- ۱۴۹ ..... ۳-۳-۱۵-دیدگاه فقهای دیگر
- ۱۵۶ ..... ۳-۳-۱۶-نگاهی به نظام قانونگذاری جمهوری اسلامی
- نتیجه گیری و پیشنهادات :
- ۱۵۷ ..... - نتیجه گیری
- ۱۵۹ ..... - پیشنهادات
- ۱۶۱ ..... فهرست منابع و مأخذ
- ۱۶۶ ..... چکیده ی انگلیسی

چکیده :

هدف از این رساله بررسی مبانی فقهی اطاعت از قانون نظام اسلامی عادل با استفاده از منابع فقهی چون قرآن و سنت است. تحقیق حاضر با استفاده از روش کتابخانه ای انجام یافته و مباحث آن در سه فصل تنظیم شده است. فصل اول اختصاص به کلیاتی در باره قانون دارد، و نیز تعریف و اقسام قانون و اطاعت، پیشینه، فواید و برآیندهای حاکمیت قانون و دیدگاه فقها بررسی شده است. فصل دوم اختصاص به منابع فقهی دارد. در این فصل ضمن بیان آیات اطاعت از خدا و رسول به سنت معصومین (ع) در اطاعت از قانون می پردازد. فصل سوم این تحقیق امنیت و مصلحت و ضرورت حکومت را مبانی فقهی اطاعت از قانون دانسته و در ارتباط با آن دلایل مشروعیت ولایت فقیه را بیان می دارد. نتایج حاصل از این تحقیق این است: قوانین جمهوری اسلامی ایران بر گرفته از شرع مقدس اسلام و احکام حکومتی هستند، مشروعیت احکام حکومتی از جعل ولایت نشات می گیرد، لزوم اطاعت از احکام حکومتی در زمان حضور معصومین (ع) اختصاص به آنان و نواب خاص ایشان دارد، ولی در زمان غیبت فقیه جامع الشرایط از باب اولی الامر ی کارها را بر عهده می گیرد که در هر صورت اطاعت از او واجب است و فقها و دیگر مراجع باید از او پیروی کنند. قوانین و مقرراتی که قرآن و روایات نصی در این باره ندارند و متغیر و موقت هستند بر عهده حکومت اسلامی نهاده شده که با رعایت اصول و موازین کلی اسلام وضع شده و مردم موظفند مقررات و قوانین موقت را به اجراء در آورند. به نظر بعضی از فقها تخطی از این قوانین حرام است. این رساله با ارائه چندین پیشنهاد از جمله ایمان به خدا، رعایت حق الاطاعه الهی، آگاهی از قانون، آشنایی بیشتر مردم با قرآن و سنت، نظارت مسلمان بر یکدیگر، برقراری فریضه امر به معروف و نهی از منکر، اطلاع مردم از قانون و فواید آن به پایان می رسد.

کلید واژه : اطاعت ، قانون ، امنیت ، مصلحت ، ضرورت . حکومت

مقدمه:

رشد، پیشرفت، توسعه، رفاه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در یک کشور اتفاقی و تصادفی نیست و ناگهانی ایجاد نمی شود. توسعه و رشد کشور و جامعه در گرو برقراری نظم و امنیت ناشی از رفتارهای منضبط و قاعده مند مردم بر اساس قواعد، ارزشها، عرف و الگوهای مورد قبول و رایج در جامعه می باشد. رعایت قانون و اجرای آن در هر حکومت لازم و مایه بقاء آن حکومت و جامعه است. قانون مانند خون در عروق جامعه بشریت است. بنابراین می توان با صراحت گفت که اگر قانون وجود نداشت اجتماع هم نبود و پیشرفتی هم حاصل نمی شد. خداوند به عنوان خالق عاقل و عالم حکیم به طور قطع برای بهترین شکل زیستن شخصی و اجتماعی انسان قوانین و قواعدی را وضع کرده است و انسان باید به حکم عقل عملی از منعم و خالق و مالک خود اطاعت کند. هرچه اطلاع رسانی در مورد وضع قانون و منابع فقهی آن به مردم قوی تر باشد در واقع مقبولیت آن قانون نیز نزد مردم بیشتر است. فقه اسلامی به عنوان سازوکار علمی برای شناخت و تبیین احکام و نظامهای عملی اسلام اهمیتی شگرف داشته، لذا، بر عموم جامعه علمی و دینی لازم است تا با ورود به این عرصه این نیاز را بر طرف سازند. این تحقیق سعی کرده است تا با ورود به این عرصه این نیاز را بر طرف سازد در این رساله ابتدا به بیان کلیاتی در مورد قانون و انواع، فواید آن پرداخته شده و سپس آیات و روایات بیان شده است در انتها به امنیت، مصلحت و ضرورت حکومت به عنوان مبانی فقهی اطاعت از قانون می پردازد و در نهایت نتیجه گیری و پیشنهادات مطرح شده است.

فصل اول

کلیات طرح

بخش اول: طرح تحقیق

بیان مسئله :

توسعه اجتماعی و فرهنگی بدون نظم و انضباط قابل دست یابی نیست تنها در سایه رعایت نظم و قانون است که امکان برنامه ریزی، اجراء، هدایت و کنترل صحیح برنامه ها برای دستیابی به اهداف والای توسعه مختلف زندگی میسر می شود، در این میان یکی از معضلات مهم جامعه امروز فرار از قانون در هر زمینه ای است که متأسفانه مشکلات زیادی را برای خود مردم ایجاد می کند. با توجه به اینکه علم فقه در شریعت اسلام برای تنظیم زندگی شخصی و اجتماعی انسان تدوین شده است و در آن از احکام شرعی که به افعال انسان یا ذات او به هر چیزی که در زندگی شخصی و اجتماعی او نقش دارد بحث می شود بنابراین احکام شرعی برای قانونمندی رفتار و گفتار شخصی و اجتماعی وضع شده است .

باشکل گیری نظام مقدس جمهوری اسلامی و لزوم پابندی به اجرای قوانین شرعی، انجام پژوهشهایی را ضروری می نماید که بر سیاستهای کلی نظام فقهی - حقوقی تأثیر گذارد و میراث غنی فقه شیعه را به زبان روز و متناسب با فهم و انتظار انسان سرگشته عصر حاضر بیان سازد تا از این رهگذر، دین و فقه را در عرصه های مختلف زندگی اجتماعی جوامع بشری زنده و بالنده نگه دارد.

در این راستا از جمله موضوعات بایسته ی پژوهش برای فهم بهتر احکام شرعی و احیای تعالیم ارزشمند اسلامی، نقش ملاکات (مبانی) در پاسخگویی به موضوعات نو، پیدا است. که سبب پویایی و تحرک هر چه بیشتر فقه اسلامی به ویژه فقه شیعی در طول تاریخ بوده است. ارزشمندی کشف ملاک در صورتی است که متکی به یقین و دلیلی با پشتوانه ی قطعی باشد. موضوع اطاعت

از قانون، تاکید بر حاکمیت قانون است، تاکید بر گسترش هر چه بیشتر نظم و عدل است، ضرورت و مطلوبیت عدل برای امنیت و آرامش انگیزه و علت اصلی قانون گستری است. هرچه اطلاع رسانی در مورد وضع قانون و منابع فقهی آن به مردم قوی تر باشد در واقع اطاعت از آن نیز بیشتر خواهد شد. بنابراین این تحقیق در صدد آن است که مبانی فقهی اطاعت از قانون دولت اسلامی را با استفاده از قرآن و سنت بیان نماید.

۲-۱ هدف تحقیق :

یکی از مباحث اساسی فقه بحث از مبانی آن است؛ منظور از مبانی در فقه : بررسی محرکها و نیروهایی است که در قانون وجود دارد و افراد را ملزم به رعایت و اطاعت می نماید. لذا این تحقیق بر آن است تا موضوع اطاعت از قانون را در مبنای فقهی اسلامی مورد بررسی قرار دهد تا با شناخت کامل و بررسی آنها میزان تأثیرپذیری از این مبناها را معرفی نماید. هدف از این رساله ضمن بیان مبانی فقهی این اطاعت، ترویج قانونگرایی بین متشرعین با استفاده از آگاهی از قرآن و سنت پیامبر (ص) و ائمه (ع) است.

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن :

توسعه و تکاملی که در قرون اخیر بشری پدید آمده است باعث شده که قانون گرایی در جوامع اهمیت بیشتری پیدا کند. هر مقدار جوامع بشری پیشرفته و گسترش یافته باشند نیاز به قانون در آنها بیشتر احساس شده و از طرفی دیگر قانون شکنی و نقض قانون، مشکلات بیشتری را در آن جوامع به وجود آورده است. امروزه علاوه بر کتاب آسمانی و قوانین اساسی کشورها، پارلمانها

و مجالس قانونگذاری نیز به این مسئله پرداخته و می‌کوشند قوانینی عام که به سود بشریت تصویب کرده و آن را در اختیار مردم قرار دهند.

دین اسلام به عنوان آخرین دین آسمانی در بر دارنده ی قوانین و مقرراتی است که برای بشر از سوی خداوند متعال بر پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (ص) فرستاده شده است . از آنجا که خداوند متعال خالق انسانهاست و عالم بر همه چیز می باشد، لذا بهتر مصالح او را تشخیص می دهد. لذا قانونی که از سوی خدا آمده کامل ترین و جامع ترین قوانینی است که سعادت دنیا و آخرت انسان را تضمین می کند. قوانین اسلام جهت زندگی انسانهاست و برنامه زندگی آنها بشمار می رود و شامل برنامه زندگی در عرصه ی فردی و اجتماعی می باشد. این قوانین و برنامه ها در عرصه ی اجتماع نیاز به حکومت دارد تا بتواند به اداره ی امور جامعه بپردازد.

با توجه به حکومت جمهوری اسلامی جا معه ی اسلامی ما (همانند جوامع دیگر) برای حفظ و انسجام نیازمند است که از قوانینش اطاعت شود. در این پژوهش موضوع اطاعت از قانون از دیدگاه قرآن و سنت معصومین (ع) با توجه به اهمیتی که در حال حاضر برای جامعه به خصوص نسل جوان دارد مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۴ سوالات تحقیق :

در این رساله سعی شده به این سوالات پاسخ داده شود.

۱- ماهیت قانونی که باید اطاعت شود چیست ؟

۲- اطاعت از قانون به چه معناست ؟

۳- منابع فقهی اطاعت از قانون چیست ؟

۴- مبانی فقهی اطاعت از قانون کدامند؟

۵- آیا اطاعت از قوانین جمهوری اسلامی واجب است؟

۱-۵ فرضیه های تحقیق:

فرضیه های پژوهش حاضر و آنچه در صدد آن هستیم این است که تنها موجودی که شایستگی قانونگذاری دارد خداوند متعال است و ماهیت قانونی که باید اطاعت شود، قوانین الهی و قوانین حکومتی است که بر گرفته از شرع مقدس اسلام است .

اطاعت دستورات کسانی که به حق بر ما ولایت دارند و رعایت مصلحت خود و عموم اینجاب می کند که فرمانبردار آن باشیم نظیر اطاعت پیامبر (ص) و امام (ع) و زمانداران و پیشوایانی که به فرمان آنها بر طبق موازین معتبر به این منصب رسیده باشند.

منابع فقهی که میتوان این اطاعت را استخراج کرد قرآن و سنت است .

امنیت و مصلحت و ضرورت حکومت در نظام اسلامی مبانی فقهی هستند که ما را ملزم به رعایت قوانین وزارتخانه ها ، نهاد ها ، شهرداریها ، راهنمایی و رانندگی و... که ارتباط مستقیمی با منابع فقهی ندارند و الزام کافی بر خور دارند، می کند .

۱-۶ روش و قلمرو تحقیق :

روش موضوع مورد تحقیق: روش کتابخانه ای است. با مراجعه به قرآن و سنت و کتب فقهی معتبر و جمع آوری مطالب نیز با مطالعه ی کتب و منابع مذکور موضوع، سپس فیش برداری مطالب و تدوین آنها بوده است. مراجعه به کتابخانه های معتبر مانند: کتابخانه های ملی ، کتابخانه ی دانشگاه، مراجعه به سایت های مختلف علمی حقوقی مخصوصاً سایتهای مراجع تقلید و حوزه ی علمیه.

۷-۱ پیشینه ی تحقیق :

درباره ی موضوع مورد بررسی در این تحقیق، مقالات و پژوهشهایی در سالهای اخیر هر چند به صورت مختصر و پراکنده صورت گرفته است، اما پژوهشی به این ترتیب و به طور جامع لحاظ نگردیده است. سابقه ی تاریخی موضوع اطاعت از قانون به زندگی ابتدائی بشر بر می گردد. لکن منابع اصلی ما در تحقیق قرآن و سنت می باشد.

محدودیت ها و مشکلات تحقیق :

باتوجه به اینکه تا کنون آنچنان که باید تحقیق جامع و مدوئی در این زمینه صورت نگرفته است و در فرهنگ و معارف اسلامی باب مستقلی تحت عنوان اطاعت از قانون تدوین نشده، و با توجه به محدودیت منابع و دقیق بودن بحث طرح مسئله با دقت زیاد صورت گرفته است. و این مسئله مانع و محدودیت دیگری در این رساله است.

بخش دوّم : بررسی مفهوم واژه ها :

اطاعت در لغت: فرمان بردن ، فروتنی ، تواضع و تسلیم بندگی متابعت، وفاداری. (معین، ۱۳۶۳، ۲۹۷)
اطاعت در اصول فقه: اصطلاحی است در اصول فقه به معنی پیروی مکلف از اوامر و نواهی شرع و انجام دادن آنها به صورت مطلوب و مورد نظر شارع.

اطاعت بردوگونه است:

۱- اطاعت حقیقی: آن است که مکلف با آگاهی از حکم واقعی یا شرعی، عملی را به قصد فارغ

نمودن ذمه ی خود از تکلیف شرعی انجام دهد، مانند انجام نماز و روزه

۲- اطاعت حکمی: آن است که مکلف بدون آگاهی و اطلاع از حکم واقعی شرعی، کاری را تنها به عنوان قصد تقرّب و رجا انجام دهد و هدف او ازین کار آن باشد که اگر احتمالاً عملی را که انجام داده است مطابق با حکم واقعی و مامور به شرعی باشد اجروثوابی نصیب او شود این نحوه ی عمل را در اصول فقه (انقیاد) یا اطاعت تبعدی گویند (دائرةالمعارف الشیع، ۱۳۷۵، ۲۵۴)

اطاعت به معنای پذیرش فرمانها ی الهی (قوانین) و عمل به آن با میل و رغبت باطنی و واقعی است. زیرا ایمان اینگونه خود را ظهور و بروز می دهد. و انسان با اطاعت الهی می تواند صدق و صداقت خویش را آشکار سازد. و بیان کند هر کسی که در مسیر اطاعت از فرمانها ی الهی باشد در حقیقت بندگی خویش را ظهور و بروز داده است، از این رو عبد و بنده به کسی گفته می شود که همه چیز خویش را از آن مالک بداند و هیچ مالکیت و اراده ای برای خود قائل نشود و هرآنچه مالک و ارباب فرمان داد به میل و رغبت و با گرایش درونی به جا آورد. انسان با اطاعت محض یعنی اطاعت ظاهری با میل و گرایش باطنی است که می تواند به مقام عبودیت دست یابد. (سوره ی فجر، آیه ی ۲۷-۳۰)

مفهوم قانون: تعریف لغوی قانون

۱- رسم، قاعده، روش، آئین (معین، ۱۳۶۳، ۲۶)

۲- امری ست کلی که بر همه جزئیاتش منطبق می گردد و احکام جزئیات از آن شناخته می شود (دهخدا، ۱۳۷۷، ۱۲۱)

۳- قاعده ای است که مقامات صلاحیت دار آن را وضع و ابلاغ کنند. (معین، ۱۳۶۳، ۲۶)

۴- قانون در لغت به معنای قیاس و اندازه ی هر چیزی است و جمع آن قوانین است. (اقراب الموارد، ۱۴۰۳، ۱۰۴۶)